

Helyesírás az általános iskolában

I.

*„Teljes birtokában lenni a nyelvnek, melyet a nép beszél:
ez az első és elengedhetetlen feltétel.”*

(Kölcsy Ferenc)

A társadalmi, a gazdasági élet átalakulása új elvárásokat fogalmaz meg az iskola felkészítő szerepét illetően. Az üzleti és közélet változásai miatt szaporodnak a nyilvános szereplés, a szóbeli és írásbeli közlés fórumai, megnő a kommunikációs készség jelentősége. Egzisztenciális kérdéssé válik, hogy az iskoláit elvégző fiatal milyen színvonalon képes kifejezni magát, megértetni szándékát, mennyire tud élni a nyelvi gazdagság adta lehetőségekkel.

Az anyanyelvi műveltség fontos eleme a biztos helyesírás, megítélésünk is függ íráskultúránk színvonalától. A helyesírás jelen van a mindennapokban. A töméntelen helyesírási hibát tartalmazó reklámújságok, helytelenül frott utcai feliratok stb. utalnak arra, hogy a helyesírás színvonalával baj van. Az emberek többsége nem törődik a helyesírási, nyelvhelyességi hibákkal, a tartalomra helyezi a hangsúlyt, pedig a helytelen írás elítélendő és hitelrontó. (Laczkó 1993: 506–508).

A problémák gyökere a társadalmi hatás ellenére az anyanyelvoktatásban rejlik, hiszen a helyesírás megtanításának legfontosabb színtere az iskola. „...Helyesírásunk minden normális képességű gyermeknek megtanítható.” – vallja Fábián Pál (1989: 3-5). Sokat számít, ha valakinek jó a nyelvérzéke, de a szorgalom és a gyakorlás nagyon fontos. Ehhez jól használható (sok, tartalmas feladattal rendelkező) tankönyvekre van szükség. Hiszen ezek közvetítésével jut el a tananyag a tanulókhöz. Nélkülözhetetlenek a jól felkészült, a helyesírás ügye mellett elkötelezett pedagógusok, akik vezetik a tanulókat az ismeretszerzés útján.

A helyesírás tanítása elkezdődik, amikor a tanulók iskolába kerülnek: a legelső iskolai órától a nyelvi tudatosság fejlesztése által. Minden iskolatípusban törekedni kell arra, hogy a diákok megbízható helyesírási, helyesírási problémákat önállóan is megoldani tudó felnőtté váljanak. A helyesírás tudása egyrészt azt jelenti, hogy a helyesírási probléma megoldásához szükséges szabályt föl tudjuk idézni; másrészt képesek legyenek ezeket megfelelően alkalmazni.

A nyelvtani ismeretektől elválaszthatatlan a helyesírás, de rendszere, logikája sajátos. Ezért szükséges megismertetni a tanulókat helyesírásunk logikai rendszerével, a helyesírási alapelvek köré csoportosítva a szabályokat, így megmutatva a nagyobb összefüggést is.

A készségek fejlesztésének módja a gyakorlás, amely az elméleti ismereteken, az elemző tevékenységen alapul. A gyakorlás hatékonysága attól is függ, hogy a soron lévő helyesírási problémák mellett a feladatok alkalmasak legyenek a már korábban tanultak ismételtesére, elmélyítésére.

Adamikné Jászó Anna a nyelvtani anyag felépítésének két sarkalatos kérdésére hívja fel a figyelmet: a helyesírási ismeretek kapcsolása a nyelvtani anyaghoz és az állandó ismételtes. „A nyelvtan elemeit és a helyesírást egy életre meg kell jegyezni, mint az egyszerűt.” Ezért van különösen nagy jelentősége az ismételtesnek és a kibővített újratanításnak. Fontosnak tartja a helyesírás-tanítás és a nyelvtan, elsősorban az alaktan összehangolását, hivatkozva a magyar nyelv agglutináló jellegére. (Adamikné Jászó 1988: 284–285.)

A konkrét pedagógiai helyzet megoldásában alapvető fontosságú az érvényben lévő tanterv. A Nemzeti alaptanterv nagyon gazdag ismeretanyagot ölel fel, de a helyesírással és a nyelvtani ismeretekre vonatkozó részletekből is látszik, hogy elég általánosan fogalmaz. Ez a túlzott decentralizálás gyengíti az iskolák közötti átjárhatóságot, hiszen nagyon különböző helyi tantervek vannak jelenleg használatban. Éppen ezért kerettantervekre óriási szükség van. A tanítandó témák, a magya-

rázandó fogalmak és a továbbhaladáshoz szükséges ismeretek, a készség szintű tevékenységek felsorolása, egy egységesebb követelményrendszer kialakításában segítheti a tanárok munkáját.

Az ELTE nyelvészei a magyar nyelv (és irodalom) kerettantervét áttekintve megállapították, hogy az nem felel meg a szakmai elvárásoknak. A helyesírásra vonatkozó észrevételek között említik:

- a helyesírásra vonatkozó utasítások átgondolatlanok;
- a nyelvtani ismeretekhez nem kötődnek minden esetben helyesírási feladatok;
- aránytalan a tananyagelosztás.

Összegzőképpen megemlítik: a magyar nyelv kerettanterve nem biztosítja kellő mértékben az oktatás szabályozottságát, nem befolyásolja kedvezően a nevelő-oktató munka eredményességét; az ismeretek gyakorlati alkalmazására sem fektet megfelelő hangsúlyt. (ELTE 2000: 168–194)

A változó követelményeknek megfelelni szándékozó nevelők fokozottan igénylik a központi segítségnyújtást. Olyan segédanyagokat, melyek alternatívákat kínálnak, de ugyanakkor egy egységesebb követelményrendszer kidolgozásához nyújtanak segítséget.

A legfontosabb oktatási segédeszköz a tankönyv. Nagyban segíti a pedagógus munkáját, ha az a tantervekben rögzített tananyagnak, a követelmények előírt szintjének megfelelő példaanyagot és megoldandó feladatokat tartalmaz. Azért is fontos lenne ez, mert nagyon sok pedagógus (helytelenül) úgy gondolja, a tankönyv anyagát kell megtanítania, így ezt tartja irányadónak. A nevelő szak tudásától, tapasztalatától, szakmai igényességétől, kreativitásától függ, hogy az éppen aktuális didaktikai feladat legeredményesebb megvalósításához az adott közösségben milyen mértékben használja fel a nyomtatott taneszközök kínálatát lehetőségeket. A tanulók tudásában és személyiségének fejlődésében megmutatkozó eredményeket a tanterv, a taneszközök és a tanári munka összhangja biztosítja.

Tanulmányom további részében azt vizsgálom, hogy az általam kiválasztott nyomtatott taneszközök helyesírási feladattípusai által a tantárgy-pedagógiai és tantervi követelmények megvalósíthatók-e, illetve milyen mértékben valósíthatók meg. (Az elemzésre kiválasztott tankönyveket is felsorolom a felhasznált szakirodalom mellett.)

Azokat a feladatokat soroltam a helyesírási feladatokhoz, amelyek:

- a) célirányosan helyesírásra vonatkozó utasítást vagy kérdést tartalmaznak;
- b) nem utalnak közvetlenül helyesírási probléma megoldására, de olyan szavakat kell leírni megoldásuk révén, amelyek problémásak (a mechanikus másolás is fejlesztő).

A több részfeladatból álló feladatot külön-külön számoltam. Azokat a feladatokat is szétbontottam, amelyek többféle tevékenységre (pl. szógyűjtés megmondattalkotás stb.) adnak utasítást. Az írásbeli mondattalkotásra (vagy netán szövegalkotásra) irányuló feladatokat minden esetben a helyesírási feladatok közé soroltam, hiszen ezek egyszerre többféle helyesírási problémát is felvetnek, megoldásuk tudatos helyesírás nélkül elképzelhetetlen.

A magyar nyelvi könyvek helyesírási feladatainak mennyiségi elemzése során kutattam a helyesírási feladatok

- számát, a többi feladathoz viszonyított arányát;
- megoszlását az éves órakeret alapján;
- gyakoriságát az egyes tananyagrészekben.

Taneszköz	Összes feladat	Helyesírási feladat	%
Takács Etel-féle tankönyv	364	163	44,78
Zsolnai József-féle tankönyv	596	303	50,84
Magassy László-féle tankönyv	333	44	13,21
Lerchné Dr. Egri Zsuzsa-féle tankönyv	724	320	44,20
Széplaki Erzsébet-féle tankönyv	451	184	40,80

1. sz. táblázat

A taneszközöket vizsgálva számba vettem, milyen arányban tartalmaznak helyesírási feladatokat (1. sz. táblázat). A két szélső értéket összehasonlítva igen nagy eltérést figyelhetünk meg.

Megállapítható, hogy a programírók eltérő törekvéseket képviselnek, és az amúgy is szerteágazó fejlesztési területeket nem egyforma hangsúllyal kezelik. Nyilvánvaló, hogy az eltérő programokkal tanuló diákok helyesírási szintje nagyon különböző lehet, ha a nevelő nem teremti meg a feltételeket az arányos fejlesztéshez.

A másik három program esetében olyan minimális az eltérés, hogy ez nem jelenthet (ebből a szempontból) problémát.

Mivel az összes feladat száma is nagyon eltérő, ezért érdemes megvizsgálni azt is, hogy az adott tanévben egy tanítási órára mennyi feladat jut (2. sz. táblázat). Ennél a vizsgálatnál figyelembe kell venni, hogy a NAT az adott műveltségi területen belül (Anyanyelv és irodalom) hány órát biztosít a magyar nyelv tantárgyra. Mint ismeretes, a kötelezően és nem kötelezően felhasználható órakeretből adódóan eltérések lehetnek az iskolák között.

Vizsgálatomban 73 órát (a rendelkezésemre álló tanmenetek óraszámának átlagát) vettem alapul. Megnéztem, hány feladat jut egy órára, ezen belül hány helyesírási feladat.

A (2. sz.) táblázat eredményei alapján megállapítható, hogy az egy órára szánt feladatok mennyisége alapján a legkedvezőbb feltételeket a Lerchné-féle program nyújtja. Ilyen feladatmennyiség (10 feladat, melyből 4 helyesírási) által az óra bizonyos részletében differenciálás is lehetséges.

Tanestköz	Összes feladat	Helyesírási feladat
Takács Etel-féle tankönyv	4,99	2,23
Zsolnai József-féle tankönyv	8,16	4,16
Magassy László-féle tankönyv	4,56	0,6
Lerchné Dr. Egri Zsuzsa-féle tankönyv	9,92	4,38
Széplaki Erzsébet-féle tankönyv	6,18	2,52

2. sz. táblázat

Látzólag úgy tűnik, hogy a Zsolnai-program is hasonló eredményt mutat, de annak tudatában, hogy ez a program a differenciálásra épül (eleve három csoportra van a tanmenet kidolgozva), így az egy órára jutó összfeladat (2,72-re) és a helyesírási feladat (1,38-ra) csökken. A munkatankönyv feladatait megvizsgálva születtek ezek az adatok. Ha figyelembe vesszük, hogy a Feladatgyűjtemény 5. osztály a helyesírás tanításához (más részterületek tanításához is) még számtalan feladatot közöl (Zsolnai szerk. 1990: 23-39) jóval kedvezőbb az eredmény.

Miért maradnak ezek a feladatok rejtve a tanulók elől? – merül fel bennem a kérdés. Köztudott, hogy a helyesírási készség fejlesztéséhez egyrészt elegendő mennyiségű feladat kell, másrészt a tanulók többször szembesüljenek ugyanazzal a szóanyaggal. Az írásképp rögzítését csak így lehet elérni. Ezért nagyon fontos a rendszeresség a helyesírási feladatok megoldásában és a tudatos feladatválasztás.

Tanestköz	Helyesírási feladatok				
	Összesen	Helyesírási fejezet	%	Többi fejezet	%
Takács Etel-féle tankönyv	163	115	70,55	49	30,06
Zsolnai József-féle tankönyv	303	267	88,12	36	11,88
Magassy László-féle tankönyv	44	30	68,18	14	31,82
Lerchné Dr. Egri Zsuzsa-féle tankönyv	320	139	43,44	181	56,56
Széplaki Erzsébet-féle tankönyv	184	76	41,30	108	58,69

3. sz. táblázat

Az összegyűjtött feladatmennyiséget abból a szempontból is megvizsgáltam, mennyire folyamatos a helyesírás gyakorlása (3. sz. táblázat).

Az 5. évfolyam ebben a vonatkozásban speciális, hiszen itt a tananyag részét képezi egy önálló helyesírási fejezet. Ebben külön is megvizsgáltam a helyesírási feladatok mennyiségét, a többi feladathoz viszonyított arányát.

Ezekből az adatokból is látszik, hogy a helyesírási feladatok nagy része (a programok többségében) az elkülönített helyesírási fejezetben található. A Lerchné-féle és a Széplaki-féle programokban azonban viszonylag arányos megoszlás tapasztalható. Ebből az állapítható meg, hogy ezekben a programokban (Takács Etel-féle, Zsolnai-féle, Magassy-féle) a folyamatosság és rendszeresség nem valósul meg. Legnagyobb az aránytalanság a Zsolnai-programban.

A NAT kiemelten kezeli a nyelvhasználati területek együttes fejlesztését, így a vizsgálódást ebben a vonatkozásban folytattam. Megfigyeltem:

- a helyesírási fejezetben hogyan oszlanak meg a helyesírási és egyéb feladatok (4. sz. táblázat);
- a helyesírási fejezeten kívüli részekben milyen az aránya a helyesírási és más (helyesejtési, nyelvhelyességi, nyelvtani, fogalmazási stb.) feladatoknak (5. sz. táblázat).

Így (4. sz. táblázat) az is kitűnik, hogy a helyesírási fejezetben milyen a helyesírási és a többi feladat aránya. A funkcionális nyelvszemléletnek csak akkor teszünk eleget, ha a helyesírási készség fejlesztése mellett ezekben a tananyagrészekben is utalunk a nyelvhasználat más területeire is. Ez a legkiegyenlítettebb a Széplaki- és Lerchné-féle programokban. A legszélsőségesebb a Zsolnai-programban, ahol a helyesírási részben a nyelvhasználat egyéb területeihez nagyon kevés feladat kapcsolódik.

Taneszköz	Helyesírási feladatok				
	Összes feladat	Más feladat	%	Helyesírási feladat	%
Takács Etel-féle tankönyv	143	28	19,58	115	80,42
Zsolnai József-féle tankönyv	301	34	11,29	267	88,70
Magassy László-féle tankönyv	44	14	31,81	30	68,18
Lerchné Dr. Egri Zsuzsa-féle tankönyv	245	106	43,26	139	56,73
Széplaki Erzsébet-féle tankönyv	137	61	44,52	76	55,47

4. sz. táblázat

Taneszköz	Helyesírási feladatok				
	Összes feladat	Más feladat	%	Helyesírási feladat	%
Takács Etel-féle tankönyv	220	171	77,73	49	22,27
Zsolnai József-féle tankönyv	295	259	87,80	36	12,20
Magassy László-féle tankönyv	289	275	95,15	14	4,84
Lerchné Dr. Egri Zsuzsa-féle tankönyv	479	298	62,21	181	37,79
Széplaki Erzsébet-féle tankönyv	314	206	65,60	108	34,39

5. sz. táblázat

A helyesírási fejezeten kívüli tananyagrészek esetében (5. sz. táblázat) a nyelvhasználati területek legharmonikusabb fejlesztését a Lerchné-program és a Széplaki-program feladatai szolgálják.

A legszélsőségesebb értékeket a Magassy-program feladatai mutatják. Alig jobb az eredmény Takács Etel és Zsolnai József feladatainak megoszlásában, ezért a helyesírási készség fejlesztésére ezekben a tananyagrészekben aránytalanul kevés lehetőség adódik.

Összefoglalva:

Megállapítható, hogy a vizsgált nyomtatott taneszközök többségében más feladatokhoz viszonyítva megfelelő arányban találhatók helyesírási feladatok. Szükséges érték a Magassy-féle programra jellemző, amely szokatlan újszerűségén kívül azzal is felhívja magára a figyelmet, hogy mindössze 13,21%-ban tartalmaz helyesírási gyakorlatokat.

A magyar nyelvi könyvek egymáshoz viszonyítva eltérő számú feladatot tartalmaznak. Ezért aztán nem meglepő, hogy a helyesírási feladatok száma is különböző. Az a tény azonban, hogy 320 (Lerchné-féle) és 44 (Magassy-féle) a két szélső érték, számtalan probléma forrása lehet. Többek között az, hogy az adott helyesírási probléma begyakorlása nem egyformán alapos. Nem rögzülnek az ismeretek, a tevékenységformák, mivel ezeknek fejlesztése nem folyamatos, könnyen feledésbe merülnek.

Az éves munka tervezése a gyakorlatok által valósul meg. A helyesírási készség fejlesztésének egyik fontos tényezője a megfelelő számú feladat megoldása. Ennek legkézenfekvőbb (minden gyerek számára hozzáférhető) forrásai a programonként változó formában rendelkezésre álló nyomtatott taneszközök, amelyek annál hasznosabbak, minél több lehetőséget kínálnak a gyakorlásra. A vizsgálati anyag ebben a vonatkozásban meglehetősen tarka képet mutat.

A Magassy-programban még egy feladat sem jut (0,6) jut egy tanítási órára, míg a Lerchné-féle több mint négy (4,38) feladatot kínál. E két szélsőséges érték közötti két feladat körüli értékek alig adnak arra lehetőséget, hogy még házi feladatot is lehessen választani közülük.

Az általam megvizsgált ötödikes nyelvtankönyvek tananyagrendszerében van egy külön helyesírási fejezet is. Az adatok azt mutatják, a helyesírási feladatok nagy része erre a fejezetre koncentrálódik. Két esetben viszonylag kiegyenlített a helyzet (Lerchné-program, Széplaki-program). A legnagyobb eltérést a Zsolnai-program mutatja, ahol nyolcszoros többségben vannak a helyesírási feladatok. Ezért minimális lehetőség kínálkozik (a tankönyvi feladatok által) a többi nyelvhasználati területtel való kapcsolat megteremtésére.

A helyesírási tananyagrészen kívüli témakörök együttes vizsgálatából kitűnik, hogy itt még ennél is nagyobb az aránytalanság. Ezekben a tananyagrészekben a Magassy-féle tankönyv még 5%-ban sem, a Zsolnai-féle munkatankönyv 10% körüli értékben tartalmaz helyesírási feladatokat. A 30% körüli értékeket kedvezőnek lehet tekinteni, hiszen a nyelvhasználat más területeiről sem szabad megfeledkezni. Azért sem, mert a helyesejtés, a nyelvtani ismeretekben való jártasság, a nyelvhelyesség stb. az anyanyelvi nevelés azon területei, amelyek a helyesírás tudását is nagymértékben befolyásolják.

Nagyon fontos, hogy a helyesírási feladatok egymásra épülésében a gyerekek számára is jól követhető logikai rend legyen. Következtesen kiegészítve más nyelvhasználati területek feladataival, természetesen nyelvtani ismeretekhez kötve. Sajnos, ez a vizsgált tankönyvek feladatrendszerében nincs így következetesen. Szerintem nemcsak attól rendszerezett a helyesírás tanítás, hogy a helyesírási alapelvek köré csoportosítva tanítjuk az ismereteket, hanem attól is, hogy egy-egy témán belül is és az egyes órák felépítésében is rend van. Ehhez számtalan (mindenki számára hozzáférhető) gyakorlási lehetőségre van szükség. A vizsgálat kimutatta, hogy a tankönyvek egy részében még az órai munkára sincs elegendő feladat, nemhogy otthoni gyakorlásra. Ma már sokféle helyesírási gyakorlókönyv van, ezek között igen hasznosak is akadnak, de a jelenlegi könyvtárak miatt ezek sok gyerek számára elérhetetlenek. (A könyvtárak példányszáma pedig kevés.) A tankönyvi feladatok kiegészítése a rendelkezésre álló segédanyagokból vagy saját ötlet alapján igen időigényes, ezért kevesebb feladat megoldására jut idő egy órán. A fokozatosan csökkenő óraszámok miatt (heti 2-2,5 nyelvtanóra) ez sem mellékes, hiszen ebben az időkeretben nemcsak a helyesírást fejlesztjük, hanem a többi nyelvhasználati területet is, és még nyelvtani ismeretet is kell tanítani.

Megállapíthatjuk, hogy az anyanyelvi műveltség, íráskultúra fejlesztése rendkívül igényes és átgondolt pedagógiai munkát igényel. Az anyanyelvi képzés átszövi az egész oktatási-nevelési folyamatot. Meghatározó szerepe van a többi műveltségi terület tanításában és befogadásában. Az anyanyelvi képzés eredményességét pedig nagymértékben befolyásolja a többi tantárgy tanításátanulása. Ezért az anyanyelvi nevelés (ezen belül többek között az írás igényes használata és az ehhez szükséges képességeknek a fejlesztése) minden tantárgy feladatának kellene lenni. Ennek ellenére a mindennapi tanítási gyakorlatra nem jellemző, hogy pl. a más tantárgyakat tanítók felhívják a gyerekek figyelmét a felmerülő helyesírási problémákra; az írásbeli munkákat helyesírási

szempontból is javítanak stb. (Vannak ugyan erre irányuló törekvések, de ez nem általános tendencia annak ellenére, hogy ez tantervi követelmény is.) Meggyőződésem, hogy a helyesírási ismeret szélesebb körű tudatosításával és alkalmazásával sokat javulna a tanulók helyesírásának színvonala. Éppen ezért a pedagógusok szakmai tájékozottsága, módszertani felkészültsége alapvető fontosságú. Fontos, hogy évek múltán is tudjanak lelkesedni, új ötletekkel gazdagítani a tanítási folyamatot.

Jövők a nevelés-oktatás eredményességének függvénye. Tartsuk szem előtt Szent-Györgyi Albert (Nobel-díjas biokémikus) szavait: „Ahogyan ma tanítunk, olyan lesz a holnap.” Tegyük meg mindent a hatékonyság érdekében.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- Adamikné Jászó Anna 1998. Az integrált magyar nyelvi és irodalmi program. Magyar Nyelvőr 122. 284–285.
ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék 2000. A magyar nyelvi kerettanterv tervezetéről. Magyar Nyelvőr 124. 168–194.
Fábián Pál 1989. A helyesírás minden normális képességű gyermeknek megtanítható. Beszélgetés Fábián Pál egyetemi tanárral. Köznevelés 10. 3–5.
Laczkó Krisztina 1993. Helyesírás és társadalom ma. Magyar Nyelvőr 117. 506–508.

A vizsgált magyar nyelvi könyvek

- Takács Etel: A magyar nyelv könyve 5–6. oszt. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.
Takács Etel–Török Imre: Magyar nyelvi munkafüzet 5. oszt. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.
Zsolnai József (szerk.): Magyar nyelv 5. oszt. Tankönyvkiadó, Budapest, 1989.
Magassy László: Leíró magyar nyelvtan a nyolcosztályos gimnáziumok I–IV. osztálya és az általános iskolák 5–8. osztálya számára. Trezor Kiadó, Budapest, 1993.
Magassy László: Gyakorlatok, feladatok I. magyar nyelvtanból a nyolcosztályos gimnáziumok I. osztálya és az általános iskolák 5. osztálya számára. Trezor Kiadó, Budapest, 1993.
Lerchné dr. Egri Zsuzsa: Nyelvtan-helyesírás-fogalmazás. Tankönyv 5. osztály. MOZAIK Oktatási Stúdió, Szeged, 1995.
Lerchné dr. Egri Zsuzsa: Nyelvtan-helyesírás-fogalmazás. Munkafüzet 5. osztály. MOZAIK Oktatási Stúdió, Szeged, 1995.
Széplaki Erzsébet: Nyelvtan-helyesírási munkatankönyv 5. osztály. Apáczai Kiadó, Celldömölk, 1995.

DÉMUTH ÁGNES

főiskolai docens

SZTE Juhász Gyula Tanítóképző Főiskolai Kar

Szeged

Tanulási nehézségek – iskolatípusok

A különböző iskolákban tanító pedagógusok közös gondja, hogy a diákok tanulmányi teljesítményéről úgy vélekednek, hogy az gyengébb, mint amit képességeik alapján várni lehetne. A pszichológiai szakirodalom e tanulókat nevezi alulteljesítőknél (underachievers). A valamilyen intelligencia-teszttel mért intellektuális képességek szintjének a tanulmányi átlagtól való negatív eltérése (diszkrepancia) jelenti azt, hogy a diák a meglévő képességeit nem használja megfelelően, tehát kevesebbet teljesít, mint amennyire képes lenne. Ennek megállapítására az egyik leggyakrabban használt módszer a Spearman-féle rangkorrelációs együttható kiszámítása (Hrabal–Mares, 1990).

Interjúk és személyes beszélgetések alapján megkérdezett 135 pedagógus az alulteljesítő arányát kb. 30-40% körülinek gondolja, az összes tanuló létszámához viszonyítva. Az interjúk során kiderült, hogy a pedagógusok többsége az alulteljesítés okaként az alulmotiváltságot, az ebből adó-